

פרופסור רות ברמן – קורות חיים

רות ברמן נולדה ב-1935 בקייפטאון, דרום אפריקה למנחם מנדל (לימים הרב) ונעמי אהרונסון. ביתם היה בית ציוני שומר מצוות, ושלושת ילדי המשפחה – כולם כיום תושבי ישראל – למדו גם במערכת החינוך הציבורית וגם ב"תלמוד תורה". שלושה מקורות עיקריים עיצבו את דרכה של רות: הבית ספוג ערכי יהדות ויודע ספר, השכלה נרחבת שרכשה בבית-ספר לבנות על פי מיטב המסורת הבריטית, ותנועת הנוער "הבונים", שהטמיעה בה את ערכי הציונות וטיפחה בה תכונות של מנהיגות ואכפתיות חברתית. ב-1972 נישאה ליצחק ברמן, חבר מושב בית חרות שבעמק חפר. ב-1998 נפטר בעלה לאחר מחלה ממושכת. כיום היא מתגוררת בתל אביב עם בן-זוגה מזה עשרים שנה, האדריכל (חתן פרס ישראל) יעקב יער.

מאז עלתה לארץ בגיל 19, סוללת רות את מסלול חייה בדרך של עצמאות אישית, תוך אינטגרציה מתמדת של היסודות השונים בחייה. את הקריירה האקדמית החלה באוניברסיטת קייפטאון, שבה סיימה בהצטיינות את לימודי התואר הראשון בלשון ובספרות עברית, אנגלית וצרפתית. ב-1954 השתקעה בירושלים, שבה סיימה לימודי תעודה להוראת שפות באוניברסיטה העברית. במסגרת זו נחשפה לגדולי ההגות והחינוך דאז, לרבות הפרופסורים ארנסט סימון וקרל פרנקנשטיין, והונחה התשתית לשליטתה בשפה העברית, האקדמית כמדוברת, ולהשתלבותה בחיי החברה הישראלית של ראשית המדינה.

ב-1958 זכתה במלגה מטעם ה-British Council לשנת לימודים באוניברסיטת אדינבורו, שם סיימה בהצטיינות לימודי תעודה ונחשפה לבלשנות החדשה אצל גדולי הבלשנות הבריטית (Lyons, Firth, Halliday) שהטביעו עליה את חותמם בהמשך דרכה. בשנים 1959-1962 חזרה לאוניברסיטה העברית ללימודי התואר השני במחקר חינוכי-לשוני, שם רכשה את יסודות המחקר במדעי החברה, בסטטיסטיקה ובפסיכולוגיה התפתחותית. בתקופה זו גם ביססה את זיקתה למחקר אמפירי.

בשנים 1962-1964 הצטרפה לסגל ביה"ס הבין-לאומי של האו"ם בניו-יורק ובו הקימה את המחלקה להוראת האנגלית כשפה שנייה. אז גם סיימה את התואר השני בלימודי הבלשנות באוניברסיטת קולומביה בראשותו של פרופ' אוריאל וויינרייך המנוח. בשנים אלו השתתפה בשני מכוני קיץ (Linguistic Institutes) באוניברסיטאות מובילות בארה"ב, ושם למדה אצל מיטב הבלשנים הבין-לאומיים והכירה מקרוב גישות חדישות בבלשנות הגנרטיבית בשנות התהוותה. על בסיס לימודיה אלה הציבה בהמשך כתחום אקדמי מיוחד בישראל את נושא הניתוח המעמתי, תוך השוואה מדוקדקת של מערכות הלשון של העברית עם אלה של שפות אחרות.

ב-1965 עברה רות בהזמנת פרופ' דניאל פיינמן לאוניברסיטת תל-אביב, שם ייסדה מגמה מיוחדת, הראשונה בארץ, ללימודי בלשנות אנגלית. פועלה האקדמי-מקצועי לאורך כיובל שנים במוסד הבית שלה – שבו מונתה בשנת 1989 לפרופסור

מן המניין ושכעת היא משמשת בו כפרופסור אמריטה לבלשנות – כולל, בין השאר, את הקמת החוג לבלשנות, הדרכת עשרות תלמידים לתארים מתקדמים, ריכוז והדרכה של צוותי מחקר וניהול מעבדת מחקר המוכרת בעולם כ- The Berman Lab, והשתתפות בוועדות מרכזיות בפקולטה למדעי הרוח ובוועדות כלל-אוניברסיטאיות, לרבות וועדת יורטנר לבדיקת מבנה האוניברסיטה וכנציגת הסנאט בוועדה המרכזת (2001-2003). הכרה מוסדית בפועלה זה באה לידי ביטוי כשהוענקה לה קתדרה אישית בשם "התפתחות השפה לאורך החיים".

בתחילת שנות השבעים יצאה רות למסע המעצב של לימודי דוקטורט – בעברית ועל עברית – באוניברסיטה העברית בירושלים, ובשנת 1973 הוסמכה לדוקטורט על-יסוד חיבורה הענף בנושא "השמות הפועליים בעברית החדשה", בהנחיית פרופ' עזי אורנן. בעקבות מחקר זה התרכזה בהוראה ובמחקר על ניתוח היבטים מגוונים של העברית החדשה, בתחביר, במורפולוגיה ובמילון. בין פרסומיה באותה תקופה ראוי לציון מיוחד ספרה "Modern Hebrew Structure" (1978). ספר זה, שבו ברמן מתארת לעומק ולרוחב מערכות שונות של המורפו-תחביר העברי, הפך אבן יסוד לכל העוסק בעברית החדשה מנקודת המבט של הבלשנות הכללית-טיפולוגית והוא שומר על מעמדו זה עד היום.

מפנה חשוב בדרכה האקדמית של ברמן הוא התמקדותה בתהליכי רכישת שפה. את פרסומיה הראשונים בתחום זה ערכה מתוך התבוננות בהתפתחותה הלשונית של בתה – לפי מיטב המסורת של מחקרי יומן מאת הורים-בלשנים-פסיכולוגים. ניתן לומר עליה שהיא "האמא של" רכישת העברית כשפת-אם בארץ ובעולם. בשנות שבתון שבילתה עם משפחתה באוניברסיטת ברקלי שבקליפורניה נוצר קשר שנמשך עד היום בינה לבין פרופסור דן סלובין – אבי הפסיכו-בלשנות הבין-לשונית. מכאן והלאה הפכה ברמן לדמות מרכזית בפרויקטים בין-לשוניים רחבי היקף בנושא רכישת הלשון בשפות שונות. כן השתתפה תכופות בסדנאות בין-לאומיות בברקלי, בסטנפורד ובמכון מקס פלנק לפסיכו-בלשנות בניימכן.

תוצאה נוספת של שהותה באוניברסיטת ברקלי היא המפגש ושיתוף הפעולה עם בלשנים אמריקנים דגולים כגון Charles Fillmore ו- Leonard Talmy. הודות להם, החלה ברמן מתעניינת בפן הלקסיקאלי של הלשון לצד זה של התחביר והמורפולוגיה. התנסות מחקרית-אקדמית זו הביאה אותה למפנה באוריינטציה התיאורטית במעבר מהבלשנות הגנרטיבית-פורמאלית מבית מדרשו של נעם חומסקי לגישה פונקציונליסטית מבוססת-שימוש, העומדת ביסוד עבודתה המדעית עד היום. מפנה זה מצא ביטוי בין היתר בהקמת מאגר נתונים ענק, שאספו ותיעדו ברמן ועוזריה במעבדתה באוניברסיטה באמצעים חישוביים. חומר עשיר וייחודי זה מורכב מנתונים אותנטיים של השפה העברית בפי פעוטות, ילדי בית-ספר ובוגרים, בשיחות בין-אישיות ובטקסטים בע"פ ובכתב, סיפוריים ועיוניים, והוא מהווה אוצר בלתי נדלה לחוקרי השפה בארץ ובעולם.

שלושת העשורים הבאים מעידים על תנופתה המחקרית של רות. היא הקדישה את מרצה וזמנה לפרסום מחקריה במאות מאמרים ופרקים ובכתריסר ספרים לבד ועם עמיתים מן הארץ והעולם. פעילותה המחקרית, המצוטטת באופן נרחב, זכתה לתמיכה מתמשכת מקרנות מחקר תחרותיות ויוקרתיות שבהן זכתה כחוקרת ראשית

שוב ושוב: ה- ISF, BSF, NSF, GIF, ו-DFG, כמו גם קרן ספנסר האמריקנית. בתקופה זו היא גם כיהנה כפרופסור אורח באוניברסיטאות ברקלי ו-USC, בהארוורד, בברצלונה ובליון ובמכון מקס פלנק לפסיכו-בלשנות. היא השתתפה בעשרות כנסים, שבחלק גדול מהם הוזמנה לתת הרצאות מליאה, ובמקביל הנחתה עשרות תלמידים לתארים מתקדמים.

גם לאחר פרישתה בשנת 2004 (אירוע שצוין בספר לכבודה Perspectives on Language and Language Development) ממשיכה ברמן במלוא המרץ בפעילותה האקדמית. היא ממשיכה לתרום לאסופות בין-לאומיות יוקרתיות, וכן ערכה ספרים בנושאים כגון התפתחות השפה המאוחרת, התפתחות העברית מן הינקות לבגרות, השינוי הלשוני ומחקרים מבוססי-שימוש על העברית החדשה. כיום, רות ברמן ממשיכה לעסוק במחקר ובכתיבה. ב-2022 עומד לצאת ב-Oxford University Press ספר שחיברה עם הפסיכו-בלשנית פרופ' ליליאנה טולצ'ינסקי מאוניברסיטת ברצלונה ובו דיון בהיבטים חדשים של השימוש בשפה מנקודות מבט של מדעי המוח וההתפתחות הקוגניטיבית.

במהלך השנים רות פעילה במספר רב של אגודות בין-לאומיות שמהן קיבלה אותות הוקרה ופרסים. ב-2011 זכתה לתואר חברת כבוד של האגודה האמריקנית לבלשנות ושל האגודה לרכישת השפה הספרדית. לצד מענקים ופרסים יוקרתיים בחו"ל (כפרס הומבולדט), זכתה ברמן בשנים האחרונות להכרה ממוסדות בארץ. היא כלת פרס א.מ.ת. לבלשנות לשנת 2012, בעלת דוקטורט כבוד מאוניברסיטת חיפה וחברה באקדמיה הישראלית הלאומית למדעים (2013). במוסד אחרון זה ברמן ריכזה פורום צעירים בבלשנות, הראשון מסוגו. בהגיעה לגבורות לפני כחמש שנים, נערך יום עיון לכבוד ברמן באקדמיה הישראלית למדעים. אירוע זה מסמל נאמנה את מהלך חייה, המשלבים זה בזה את הפרטי והכללי, המשפחתי והחברתי, האקדמי והחינוכי.